

УКРАЇНСЬКА КОМІСІЯ ХАРКІВСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ

Українська комісія Харківської громадської бібліотеки (ХГБ) – орган при правлінні ХГБ, який упродовж 1906–1918 рр. визначав функціонування українського відділу – спеціалізованого підрозділу літератури українською мовою та іншомовної літератури про Україну. Головним джерелом інформації про роботу комісії є вміщені у щорічних звітах ХГБ відомості українського відділу, де вказано склад, робочі питання та фінансові показники (звіти відділу за 1906–1909 та 1915–1917 рр. відсутні). Деякі дані містяться також у звітах ревізійної комісії ХГБ, фінансових звітах, протоколах зборів, а також у газетних і журнальних публікаціях. Джерелами біографічних відомостей про членів комісії є вітчизняні та діаспорні довідкові видання, періодика, мемуарна література, архівні фонди.

Діяльність комісії визначали розроблені нею та затверджені правлінням ХГБ правила, зокрема такі:

- членами комісії можуть бути як члени бібліотеки, так і особи, які не є такими;
- комісія обирає з числа своїх членів бюро;
- комісія доводить до відома правління про обрання нових членів і посадових осіб та їх вибуття;
- голова комісії бере участь у засіданнях правління бібліотеки з правом дорадчого голосу при розгляді питань, що стосуються комісії;
- свої кошти комісія витрачає на власний розсуд.

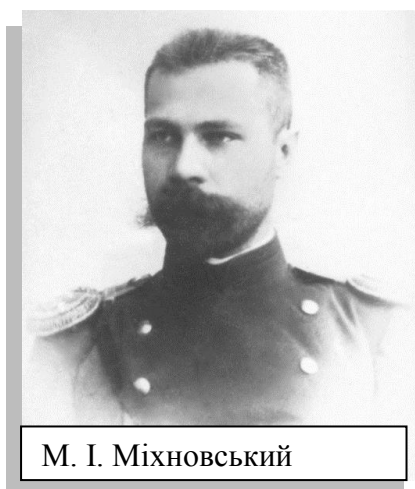
Основними питаннями в роботі комісії були вишукування фінансів з метою поповнення фонду україномовними та українознавчими виданнями, його упорядкування та каталогізація. Завдяки її діяльності придбання таких видань у бібліотеці стало систематичним. Так, за 1906–1911 рр. їх було придбано вп'ятеро більше, ніж за перші 20 років існування ХГБ. Суттєво розширився список україномовних часописів, що отримувала бібліотека. Серед них такі вагомі, як «Діло», «Дзвін», «Записки НТШ», «Ілюстрована Україна», «Літературно-науковий вісник», «Рада», «Рідний край», «Громадський голос», «Українська муза», «Українська хата». Значно покращилося комплектування в 1911 р., коли з нагоди 50-річчя від дня смерті

Т. Г. Шевченка міська дума присвоїла українському відділу ім'я Кобзаря з разовою виплатою 300 рублів і щорічною субсидією в 50 рублів. Серед ініціаторів такої форми вшанування пам'яті Т. Г. Шевченка був голова української комісії, гласний думи М. І. Міхновський. Успіхи та енергійність комісії були відзначені правлінням ХГБ у грудні того ж 1911 р.

Українською комісією здійснювалася робота з каталогізації фонду українського відділу. Безперечною її заслугою є підготовка «Каталогу книжок українською мовою Харківської громадської бібліотеки» (укладач [П. Г. Мокроус](#)), виданого в 1912 р. власним коштом членів комісії – підприємця І. Х. Бойка та інженера, гласного міської думи В. М. Галицького. У 1914–1915 звітному році комісія уклала та надрукувала два додаткових каталоги (книг і журналів, а також нот) у кількості восьми примірників, а в 1917–1918 звітному році – другий додатковий каталог книжок українською мовою кількістю чотири примірники. Наразі відшукати ці видання не вдалося. Наприкінці 1917–1918 звітного року також укладалися алфавітний та нумераційний карткові каталоги українського відділу. Після цього періоду існування комісії не простежується.

Склад комісії періодично змінювався та оновлювався. Нині встановлені прізвища 50 її членів, багато з яких свідчать про авторитетність і вагомість цього органу ХГБ. Серед них – адвокат, засновник та ідеолог українського самостійницького руху Микола Міхновський, письменники Христя Алчевська та Гнат Хоткевич, архітектори, фундатори українського архітектурного модерну Євген Сердюк і Сергій Тимошенко, музичний діяч Сергій Дрімцов, політичний діяч, майбутній член Центральної Ради Олександр Степаненко, громадivecь Кость Бич-Лубенський, майбутній мовознавець і зоолог, творець української зоологічної термінології Сергій Паночіні, майбутній літературний критик Володимир Коряк.

М. І. Міхновський

Х.О. Алчевська

Очолювали українську комісію М. І. Міхновський (1906, 1909–1912), М. А. Біленький (1912–1913), О. В. Міхновський (1913–1914), Г. М. Хоткевич (1914–1918). Посаду заступника (товариша) голови обіймали М. А. Біленький (1909–1911), К. М. Бич-Лубенський (1911–1912), О. В. Міхновський (1912–1913), П. О. Логвин (1913–1914). Обов'язки секретаря виконували І. Д. Власенко, С. П. Дрімцов та Є. Н. Сердюк (1909–1910), В. П. Черняк (Черняківна; 1910–

1912), А. Д. Слюсарев (1912–1913), Г. Є. Руденко (1913–1914). За інші роки відомості про обіймання посад відсутні. До складу правління або інших комісій ХГБ входили К. М. Бич-Лубенський (1903–1905 – член музичної комісії), П. Т. Дідусенко (1908–1910 – член ревізійної комісії, 1910 – кандидат у члени правління), М. І. Румницька (1914–1918 – член правління), Є. Н. Сердюк (1910 – член ревізійної комісії), С. П. Тимошенко (1911 – член будівельної комісії).

У складі комісії були представники різних

Г. М. Хоткевич

М. А. Біленький

вікових категорій, станів, освітнього рівня і професій; понад третину складали жінки. Серед її членів були випускники авторитетних вишів, зокрема, Харківського університету (П. Т. Дідусенко, В. А. Розторгуєв, М. А. Біленький, О. Я. Совачева, Є. М. Рикова, О. М. Білошенко, І. Х. Бойко), Харківського технологічного інституту (В. М. Галицький, Г. М. Хоткевич), Харківського ветеринарного інституту (О. Ф. Степаненко), Київського університету (М. І. Міхновський), Ризького політехнічного інституту (Є. Н. Сердюк), Санкт-Петербурзького інституту цивільних інженерів (С. П. Тимошенко), Бестужевських вищих жіночих курсів

М. І. Румницька

(О. М. Марчевська). Різноманітним був професійний склад: юристи (М. А. Біленький, О. М. Білошенко, І. Х. Бойко, М. І. Міхновський, О. В. Міхновський, В. А. Розторгуєв, Є. М. Рикова), педагоги (Х. О. Алчевська, Л. К. Гальченко, О. М. Марчевська), архітектори (Є. Н. Сердюк, С. П. Тимошенко), агрономи (О. М. Агафоненко, С. П. Дрімцов), бібліотекарі ХГБ (О. Ф. Крайник, О. М. Марчевська, М. І. Румницька), працівники українських книгарень (А. І. Зініченко, В. Д. Коряк, І. Кравченко, М. Різников, С. М. Луценко), лікарі (О. Я. Совачева) та інші.

Переважна більшість членів комісії брала участь у реалізації інших культурних і політичних ініціатив М. І. Міхновського, як то: Українське літературно-художнє і етнографічне товариство ім. Григорія Квітки-Основ'яненка (К. М. Бич-Лубенський, М. А. Біленький, М. Я. Білицький, О. М. та П. І. Білошенки, І. Х. Бойко та інші), Третє товариство взаємного кредиту (О. М. Білошенко, І. Х. Бойко, П. Т. Дідусенко, С. М. Луценко, О. В. Міхновський, М. І. Румницька, Є. Н. Сердюк, С. С. Паночіні, О. Ф. Степаненко та інші), часопис «Сніп» (Х. О. Алчевська, К. М. Бич-Лубенський, М. А. Біленький, С. С. Паночіні), Українська народна партія (М. А. Біленький, О. Ф. Степаненко, Г. Г. Шевченко), товариство «Родина» (М. А. Біленький, І. Х. Бойко).

С. П. Тимошенко

Таким чином, незважаючи на те, що інформація про діяльність української комісії за 1906–1909 та 1915–1917 рр. відсутня, найбільш плідним періодом її роботи можна вважати 1910–1912 рр. До безсумнівних здобутків комісії належать планомірне комплектування фонду ХГБ україномовною та українознавчою літературою, вагомий внесок у розвиток української бібліографії, привернення уваги Харківської міської думи та громадськості до українознавчого напрямку діяльності книгозбірні, вшанування пам'яті Т. Шевченка шляхом присвоєння його імені українському відділу.

Джерела

1. З нашого життя // Сніп. 1912. Число 22 (27 трав.). С. 5–6.
2. Итоги деятельности общественной библиотеки // Утро. 1913. 31 янв. С. 6.
3. Передмова // Каталог книжок українською мовою Харківської громадської бібліотеки. Український відділ ім. Т. Шевченка / вид. укр. комісії; [уклад. П. Г. Мокроус]. Харків, 1912. Т. 1. С. [3].
4. Отчет Харьковской общественной библиотеки за ... год ее существования (с 1-го октября ... года по 1-е октября ... года). Харьков, 1905–1916.
5. Полянська Н. І., Дмитрієва О. М. Перший в країні: історія і сьогодення відділу «Україніка» // Зб. наук. пр. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. Харків, 2012. Вип. 7. С. 35–38.
6. Турченко Ф. Г. Микола Міхновський : життя і слово. Київ, 2006. 318 с.

Дмитрієва Олена Миколаївна

Статтю створено 23.07.2020